

כ"ט באב תש"ף, 19.8.2020

גיליון מס' 723

פרשת שופטים

"זאין כל חדש תחת השמש..." – בין הרשות המבצעת לרשות השופטת

מאת הרב ארי סמ, סנד

שאלת היחס בין סמכות בתי המשפט במדינת ישראל, הרשות השופטת, ובין סמכות הממשלה והכנסת עולה תדיר על שולחן הדיונים במדינת ישראל ופנים רבות לה. פרשת שופטים, מציגה שני מוסדות ציבוריים דומים – בית דין הגדול (סנהדרין) כמוסד מקביל לרשות השופטת והמלך כמוסד מקביל לממשלת ישראל. זו הזדמנות טובה לברר את היחס הראוי והנכון בין שתי אוטוריטות אלו. אמנם אין במסגרת זו כדי לעמוד על מכלול הדברים, אלא לעורר נקודה אחת למחשבה ולדיון.

הפרשה פותחת בציווי להקים מערכת משפט בכל אתר ואתר. בהמשך מתארת התורה כיצד בית דין הגדול שבירושלים אמור לפתור כל שאלה, סכסוך או ויכוח (דברים יז, ח – י):

כִּי יִפְּלֵא מִמֶּךָ דָּבָר לַמִּשְׁפָּט בֵּין דָּם לְדָם בֵּין דִּין לְדִין וּבֵין נָגַע לְנֹגַע דְּבָרֵי רִיבֹת בְּשַׁעֲרֶיךָ וְקִמַּתְּ וְעָלִיתְ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בּוֹ... וְעָשִׂיתָ עַל פִּי הַדָּבָר אֲשֶׁר יִגִּדוּ לְךָ מִן הַמָּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר ה' וְשִׁמַּרְתָּ לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יֹרֶדְךָ:

אחד מהתפקידים המרכזיים של בית הדין הגדול שבירושלים הוא להוציא לאור משפט צדק. עם סיומה של פרשיה זו מצמידה לה התורה את פרשת המלך. מהו תפקידו העיקרי של המלך? במקום בו סתמה התורה מצא הרמב"ם מענה בספר שמואל (רמב"ם הלכות פרק ד, י):

שאין ממליכין מלך תחלה אלא לעשות משפט ומלחמות, שנאמר "ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו ונלחם את מלחמותינו".

עריכת מלחמה הוא תפקיד מובהק של מלך. הפסוקים בספר שמואל מחדשים לנו שגם עשיית דין ומשפט הם תחת סמכות המלך. אלא שהענקת סמכות דומה לשתי רשויות עלולה ליצור מאבק גלוי או סמוי בין שתי הרשויות. מי נמצא מעל מי? האם בסמכותו של בית הדין הגדול לבטל החלטות משפטיות של המלך או שמא המלך יכול לבטל פסקי דין של הסנהדרין?

רבינו ניסים בדרשותיו עומד על ההבדל בין מקור סמכות השפיטה של המלך לזו של הסנהדרין:

שזה ההבדל בין השופט והמלך, שהשופט משועבד יותר למשפטי התורה מהמלך.

מהם הכללים והחוקים איתם פועלים חברי הסנהדרין? חוקי התורה. הם משועבדים לדברי השולחן ערוך, ואין ביכולתם לסטות מהם ימין ושמאל. דוקא סמכותו של המלך, על פי הר"ן היא גמישה יותר. פעמים שיש צורך

לעמוד בפרץ ולגדור גדר מפני תופעה שעומדת להתרחש או מציאות קשה שכבר קיימת. בעוד שבית הדין מחויב לשמור על חוקי התורה, יכול המלך להיות רך יותר עם החוק, לא כדי לעקור אותו ח"ו אלא כדי להעמיד את חוקי התורה על תילם במצבים זמניים או במצבי קיצון. סמכות זו הניתנת ביד המלך היא מסוכנת, ומלך שאינו ראוי יכול לעשות בה שימוש שאינו הגון. זו הסיבה שהתורה מחייבת את המלך לכתוב לו ספר תורה וללכת איתה בכל עת ובכל שעה (דברים יז יח – כ):

וְהָיָה כְּשִׁבְתוֹ עַל כִּסֵּא מַמְלַכְתּוֹ וְכָתַב לוֹ אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל סֵפֶר מַלְפָּנָי הַכְּהֻנִּים הַלְוִיִּם:
וְהִיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בּוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו לְמַעַן יִלְמַד לְיִרְאָה אֶת ה' אֱ-לֹהָיו לְשָׁמֵר אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת
וְאֵת הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לַעֲשׂוֹתָם: לְבַלְתִּי רוּם לָבֹוּ מֵאֲחִיו וּלְבַלְתִּי סוּר מִן הַמִּצְוָה יְמִין וּשְׂמֹאל לְמַעַן
יֵאָרִיךְ יְמֵים עַל מַמְלַכְתּוֹ הוּא וּבְנָיו בְּקָרְבַּ יִשְׂרָאֵל:

וכך מסביר הר"ן את ציווי כתיבת ספר התורה למלך ישראל דוקא אך לא לשופטיו:

כלומר שמתוך שהמלך רואה שאינו משועבד למשפטי התורה כמו השופט, צריך אזהרה מרובה "לבלתי יסור מן המצוה ימין ושמאל", ו"לבלתי רוּם לבבו מאחיר", כפי היכולת הגדול שנתן לו השם יתברך. אבל בשופט לא הוצרך לכל אלו האזהרות, מפני שיכלתו מוגבל כפי משפט התורה, באמרו "ושפטו את העם משפט צדק".

כאמור, האנלוגיה לצורת השלטון הנוכחי במדינת ישראל עוד דורשת הוכחות, אבל קריאת כיוון עקרונית נוכל למצוא בדברי הר"ן.

הרב ארי סמ. רב קיבוץ סעד. נשוי לנעמה ואבא להמישה. רב קיבוץ סעד ורב המכינה הקדם-צבאית 'יונתן' שבקיבוץ עלומים

דף פרשת שבוע של הקיבוץ הדתי מופיע באתר הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il
כדי לקבל את הדף כל שבוע בדואר אלקטרוני, יש לשלוח הודעה אל: webmaster@kdati.org.il
ולרשום [unsubscribe](mailto:unsubscribe@kdati.org.il) בשורת הנושא. כדי להפסיק, יש לכתוב בשורת הנושא.
תגובות למאמרים וכן הצעות לכתוב מאמרים, יש לשלוח אל: amudim@kdati.org.il